

Project NaviNut “Enhancing women’s agency in navigating changing food environments to improve child nutrition in African drylands”

**Deemaan dĩa nì nu dam
keren yĩsa ka nin kobun
sariaba porose NaviNut swaa
ƙƙ, Niki ka Bɔnikpaaran
tem kãa bɔnuba ƙƙ,
Benɛn gɔri kɔri gia.**

**Georges DJOHY, Enock ZINHO, Adrien DOGO, Franck HONGBETE,
Brigitte KAUFMANN & Ann WATERS-BAYER**

Wɔɔ 2022n suru yiruse

NaviNut Benɛ

Keu bii bukurobun keu diru Kɔɔkuɔ

Gãanu kpuron gari gari, sɔman kpuna, ka tɔmbun garibu ka gbee sɔman keu diru

Wãa yeru: 03 Bp 303 kɔɔku, Kankarafu (+229) 65456660

Email: gdjohy@gmail.com

Tire tèn yorobu

Sɔɔsu Sohi , bukurobun keu dii bakaru Kɔɔkuɔ, Benɛ
Enɔku Sinho, bukurobun keu dii bakaru Kɔɔkuɔ, Benɛ
Adirĩ Dogo, bukurobun keu dii bakaru Kɔɔkuɔ, Benɛ
Faranki Angbete, bukurobun keu dii bakaru Kɔɔkuɔ, Benɛ
Birisiti Kaufama, Gbee wukobun keu diru Yaamabagiru
Toropikali ka Subu toropikali (DITSL) Yaama tem
An Watɛ Bayɛ , Porolinofa entenasĩɔnali ka Agerekɔli
Yaama tem yigberu

Siàbu

Sohi, Sinho, Dogo, Angbete, Kaufama
Watɛ Bayɛ, dĩa nì nu dam kere deemaan swaa sɔɔn yĩsa ka nin
kobun sariaba porose NaviNut swaa sɔɔ, Niki ka Bɔnikpaaran
tem kãa bɔnuba sɔɔ, Benɛn gɔri kĩri gia.
Kɔɔku : NaviNut / bukurobun keu dii bakaru Kɔɔkuɔ

Traduction du français en baatonum: **SEKO SOUNON Moussa**

Yigbe tɛ ba sokumɔ Kereatifu Komansi Atiribusĩɔ – Sare Alike 4.0
entenasĩɔnalilisansi, tera ta tire tèn dendibun gari wunanamɔ

TOKEREKE

Swaa yè ɔɔ ba tire tè yorua

**Dĩa nì nu dam kere ba gɔsan gurabu tokereke
Deemaan dĩa nì nu dam keren kobun sariaba
Niki tem kãa bɔnu ɔɔ**

**Dĩa nì nu dam kere damba 1 : SÒO MÒƆRA
Dĩa nì nu dam kere damba 2 se: SÒO MÒƆRA
Dĩa nì nu dam kere damba 3 se: WÀAKANU
Dĩa nì nu dam kere damba 4 se: KÌRA BÀKURU
Dĩa nì nu dam kere damba 5 se: KÌRA BÀKURU**

**Deemaan dĩa nì nu dam keren kobun sariaba
Bɔnikpaaran tem kãa bɔnu ɔɔ**

**Dĩa nì nu dam kere damba 1 : KPANKPANNU
Dĩa nì nu dam kere damba 2 se: WÀAKANU
Dĩa nì nu dam kere damba 3 se: BURUNSU
Dĩa nì nu dam kere damba 4 se: WÀAKANU KA SWII
Dĩa nì nu dam kere damba 5 se: SÀMMU**

Swaa yè sɔɔ ba tire tɛ yorua

Bù ka bibun dĩa dibu wuswaa daasia, kpa bù ka tɔn kurɔɔbun tii mɔru dam duke Benen gɔri kɔri gia, yera porose NaviNut ya ka tɔn kurɔɔbu yɛru sosiamme dīanun swaa sɔɔ. Ya koo deri dīanun kɔsibu bu ku bè wasara ko nwa bibun dĩa dibu bu n wā tɔn wɔko temɔ. Ba dīanun yàara baka kua tem kāa bɔnu bè ba gɔsa sɔɔ, n̄ n mam kere Niki ka Bɔnikpaaraɔ. Miya ba dīanu gɔsa n̄ nu dam kere wasi wɔkuru. Ba n̄ kuawa wùu bakanu nɔɔbu nde tɛε SÒRU, WÀSAWASA, PÈRÈKU, DIBU ka KÌRARU. Ba ra n̄ kowa ka dĩa nɔniginu (dobi, gbεε, gberenu) ka swii ka kpee bwese bweseka yè ya wāa turuku. Yam kpuro ba dĩa ni yɛwa ka nin yarufāani baka. Ba ra n̄ di kpa n̄ tɔnu dam wɛ ka fitamini mè u ko n ka bwāa do ka bibɔ. Yè ka yè ba ra ka dĩa ni ko ba yɛ mè ya dam nε. Dĩa ni nu sāawa n̄ ba ra n kasuu yam kpuro yàburɔ. Ya ra deri tɔn kurɔɔbun kiaru ka ben tii mɔru tu wuswaa da.

Nde mè sa wa mè samaa ya dĩa nin yarufāani dimɔ, wāasinaa, yarumani, dim ka bwāa do bun swaa sɔɔ, n̄ n̄ mam kere tɔn kurɔɔbu ka bii merobu, yera ya dera yɛru ka yɛε guru tɛ baawere u mɔ dĩa deemaan kobun swaa sɔɔ, ba tɛ tireru duke. Tire tɛn yora sɔɔ, ba ka bwese n̄n tɔmbu ba dabiru bon tɔn kurɔɔbu ka ben yigbenu sɔmburu kua. Bera Baatɔmbu, Bokobu, Marebu ka Gandogibu. Yen biru ba ka tɔn dirobun yigbenu sɔmburu kua n̄ nu sɔmburu m̄ bibun dĩa dibun swaa sɔɔ, ma ba tɔmbu yɛru sosiamme dīanu ka bwāa do bun beraa gia.

Dīanun yīsan tire teni sɔɔ, ba gura tokereke mè ba ra deemaan dīanu koosine n̄ nu dam kere nwa bù n̄ wuswaa daasia swεε kpuro sɔɔ, mè bibun dĩa dibu bu koo ka gea ko Benen gɔri kɔri gian bàrukpaanu sɔɔ. Ten yora ya s̄s̄simɔ mè ka tɔn kurɔɔbu ka bii merobun ḡru kīraa ba ka ten sɔma ye kua. Ben nɔma ya wāasii kaso s̄ ba kua bù ka ben yɛru tem pusi tɛ ba m̄ deemaan doo kobun swaa sɔɔ. Baawere u koo suna m̄ u wāa mè bibun dĩa dibu ka tɔn kurɔɔbun tii mɔru ta koo ka wuswaa da bàrukpaanɔ.

Díá nì ba gɔsa Nikio

Díá nì nu dam kere damba 1

Mè sa deema ba ra nì soku: **SÒO MÒƆRA**
 Tusiabu saa faransem: **Gberenun sòo mòra**
 Bè ba ra tè ko sa deema : **Baatɔmbu**
 Yè ba ra ka tè ko: **gberenu, naan bom**

Mè ba ten dɔɔɔne mɔ ya ne gisɔ:
Ba ra tè ɔ kirikiri b̀ruru
 Yarufãani yè ta mɔ : **ta ra tɔnu dam kẽ**
 Bè ba ra tè ɔ :
Baatɔmbu, Bokobu, Marebu ka Gandogibu

Díá nì nu dam kere damba 2se

Mè sa deema ba ra nì soku: **SÒO MÒƆRA**
 Tusiabu saa faransem di : **dobin sòo mòra**
 Bè ba ra tè ko sa deema : **Marebu ka Gandogibu**
 Yè ba ra ka tè ko : **dobi, naan bom**

Mè ba ten dɔɔɔne mɔ ya ne gisɔ:
Ba ra tè ɔ kirikiri b̀ruru
 Yarufãani yè ta mɔ : **ta ra tɔnu dam kẽ**
 Bè ba ra tè ɔ :
Baatɔmbu, Bokobu, Marebu ka Gandogibu

Díá nì nu dam kere damba 3se

MÈ sa deema ba ra nì soku: **WÀAKANU**
Tusiabu saa faransem di : **gberenun wàakanu**

Bè ba ra nì di sa deema : **Baatɔmbu, Bokobu, Marebu ka Gandogibu**
Yè ba ra ka nì ko : **gberenu, b`ru, gum mìnèru, yarumasa**

MÈ ba nin dɔ̀nɛ mɔ̀ ya nɛ gisɔ̀ :
Ba ra nì di kirikiri sɔ̀sɔ̀

Yarufaani yè ta mɔ̀ : **ta ra tɔ̀nu dam kɛ̃**
Bè ba ra nì di : **Baatɔmbu, Bokobu, Marebu ka Gandogibu**

Díá nì nu dam kere damba 4se

MÈ sa deema ba ra nì soku : **KÌRA BÀKURU**
Tusiabu saa faransem di : **tè ba ra ko ka swii**
Bè ba ra tè di sa deema : **Bokobu**

Yè ba ra ka tè ko : **dòm, b`ru, gum mìnèru, yarumasanun wurusu**

MÈ ba ten dɔ̀nɛ mɔ̀ ya nɛ gisɔ̀ :
Ba ra tè di kirikiri sɔ̀sɔ̀

Yarufaani yè ta mɔ̀ : **ta ra tɔ̀nu dam kɛ̃ kpa t̀ bibu kpɛ̃ɛyasia**
Bè ba ra tè di : **Baatɔmbu, Bokobu, Marebu ka Gandogibu**

Dĩa nì nu dam kere damba 5se

Mè sa deema ba ra nì soku : **KÌRA BÀKURU**
Tusiabu saa faransem di : **tè ba ra ko ka swii**
Bè ba ra tè di sa deema : **Baatɔmbu, Marebu**
ka Gandogibu
Yè ba ra ka tè ko : **swii, bòru, gum mìnèru,**
yarumasanu
Mè ba ten dɔ̃nɛ mɔ ya nɛ gisɔ :
Ba ra tè di kirikiri bururu ka sɔ̃sɔ
Yarufãani yè ta mɔ : **ta ra tɔnu dam kɛ̃**
kpa tù bibu kpɛ̃eyasia
Bè ba ra tè di : **Baatɔmbu, Bokobu, Marebu**
ka Gandogibu

Dĩa nì ba gɔsa Bɔnikpaaraɔ

Dĩa nì nu dam kere damba 1

Mè sa deema ba ra nì soku : **KPANKPANNU**
Tusiabu saa faransem di : **Baatɔmbun sòo**
mòra
Bè ba ra tè nɔ sa deema : **Baatɔmbu**
Yè ba ra ka tè ko: **dobi**
Mè ba ten dɔ̃nɛ mɔ ya nɛ gisɔ : **Ba ra**
tè nɔ kirikiri bururu
Yarufãani yè ta mɔ : **ta ra tɔnu dam kɛ̃**
kpa tù bibu kpɛ̃eyasia
Bè ba ra tè nɔ: **Baatɔmbu, Bokobu,**
Marebu ka Gandogibu

Dīa nì nu dam kere damba 2se

Mè sa deema ba ra nì soku : WÀAKANU
Tusiabu saa faransem di : gberenu ka swii
Bè ba ra nì di sa deema : Baatɔmbu
Yè ba ra ka nì ko : gberenu, swii, kamà,
yarumasanu, yěku, gum mìnɛru
Mè ba nin dɔ̀ɔnɛ mɔ ya nɛ gisɔ :
Ba ra nì di sɔ̀ɔ ka yoka
Yarufãani yè nu mɔ : nu ra tɔnu
dam kɛ̃
Bè ba ra nì di : Baatɔmbu, Bokobu,
Marebu ka Gandogibu
Mè ba nì duke bibun díanu sɔɔ : itase

Dīa nì nu dam kere damba 3se

Mè sa deema ba ra nì soku : BURUNSU
Tusiabu saa faransem di : dobin dii bì ba
yɔ̀sa ka kpee nim
Bè ba ra bì di sa deema : Baatɔmbu
Yè ba ra ka bì ko : dobi, yarumasanu,
yěku, gum mìnɛru, kamà, tɛ̀kiri
sèmsembu, b̀̀nɔsun wurusu
Mè ba bin dɔ̀ɔnɛ mɔ ya nɛ gisɔ :
Ba ra bì di sɔ̀ɔ ka yoka
Yarufãani yè bu mɔ : bu ra tɔnu dam ƙe
Bè ba ra bì di : Baatɔmbu, Bokobu,
Marebu ka Gandogibu

Dĩa nì nu dam kere damba 4se

Mè sa deema ba ra nì soku : WAAKANU
KA SWII

Tusiabu saa faransem di : gberenu ka swii

Bè ba ra nì di sa deema : Marebu ka
Gandogibu

Yè ba ra ka nì ko : gberenu, swii,
yarumasanu, yẽku,
gum mìnɛru, kamà

Mè ba nin dɔ̀ɔ̀nɛ mɔ̀ ya nɛ gisɔ̀ :

Ba ra nì di sɔ̀sɔ̀ ka yoka

Yarufãani yè nu mɔ̀ : nu ra tɔ̀nu dam kɛ̀

Bè ba ra nì di : Baatɔ̀mbu, Bokobu,
Marebu ka Gandogibu

Dĩa nì nu dam kere damba 5se

Mè sa deema ba ra yè soku : SÀMMU

Tusiabu saa faransem di : dobin dii bì ba yɔ̀sa
ka kpee nim

Bè ba ra yè di sa deema : Marebu ka Gandogibu

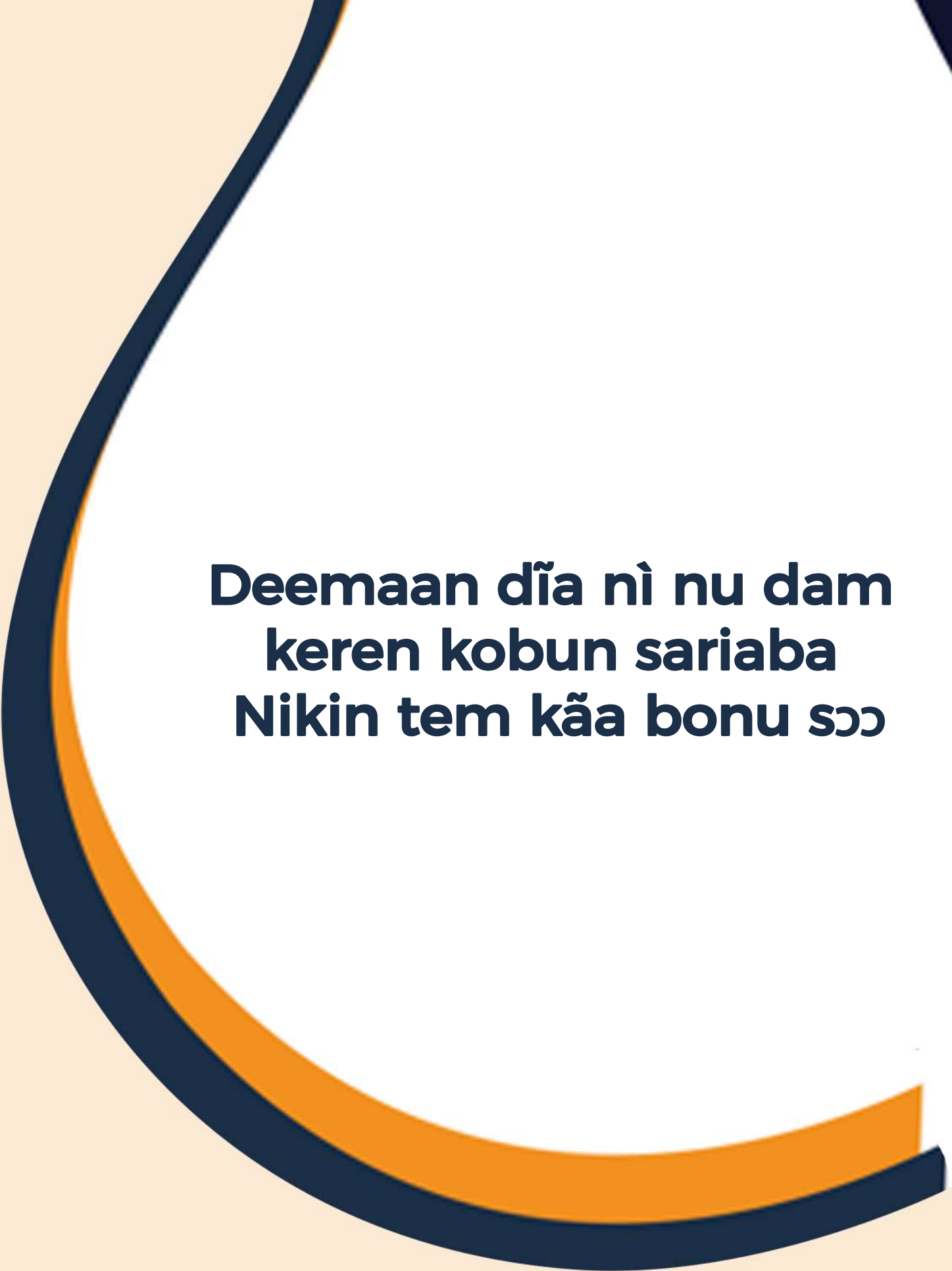
Yè ba ra ka yè ko : dobi, yarumasanu,
yẽku, gum mìnɛru, wɔ̀seyi de ginɛn
wurusu, yoruyaran wurusu,
yarumasanun wuru bèkusu ka gbebusu

Mè ba yen dɔ̀ɔ̀nɛ mɔ̀ ya nɛ gisɔ̀ : Ba ra
yè di sɔ̀sɔ̀ ka yoka

Yarufãani yè ya mɔ̀ : ya ra tɔ̀nu dam kɛ̀

Bè ba ra yè di : Baatɔ̀mbu, Bokobu, Marebu ka
Gandogibu.

**Deemaan dĩa nì nu dam
keren kobun sariaba
Nikin tem kãa bonu sɔɔ**

Dĩa nì nu dam kere damba 1 : SÒO MÒƆRA

Gberena ba ra ka sòo mòƆra ko. Baatɔmbu tɔnawa ba ra yè ko. Ba ra yè kowa ka mòƆra kpa bù naan bom bekum duke. Bìba ba ra yè nɔ n kere nwa bù kpãaru dora. Gbee sɔman sɔnã ba ra yè kã domi ya ra wasi dam sosi. Mè ba ra ka sòo mòƆra ko wee :

1- A gberenu kasu

2- A gberenu tea a disinu wĩa

Dĩa nì nu dam kere kobun sariaba

6- A kpiru dãarasia

3- A gberenu nim yẽka piiko a ka suni

5- A suni nɔn ita kpa kpiru sɔwa. Kaa deema kpiru ta yara ka yãki wisisi

4- A nì wɔlle a sakosu wĩa

7- A kpiru nim wīa kpaā te deri
tu yam sāra
(kɔbaa 12n tɛɛbun saka)

8- A wure a kpii te nim wīa
kpaā dāarasia a disinu wīa

9- A kpii te swēɛyo tu gbisi

10- A gbere buri wisisi ye dukeeyo
soo a ka deri tū gbisi

11- A n kpiru wisimɔ tɛru tɛru maa
deema gbere buri yi yu ye, kpaā
deri tu gbisi tu ye gea.

Dĩa nì nu dam kere damba 2se : SÒO MÒƆRA

Marebu ba ra yè kowa ka dobi kpa bù nƆ ka naan bom bekum. ya ra tƆnu dam kēwa too ù ka sƆmburu ko. Mè ba ra ka yè koosine wee:

1- A dobi kasu

2- A dobi nim duke kpa disinu nù gere

6- A dāarasio a ka disinu wīa

Dĩa nì nu dam keren kobun sariaba

3- A kòkƆƆ koowo ka nim a ka disinu ka kpèe buri wīa

4- A dobi yi suniƆ

5- A wasio sere yam mù ka sāra (kƆbaa 12n tēebun saka)

7- A suniɔ kɔn ita, a tea kpaɔ kpiru wĩ

8- A wure a kpɪi te nim duke nwa disinu nù yarì

9- A gbere bùri yì yu yara saa kpirun di mi suniɔ yin bɔɔrum mù kaara. Wì u kĩ wiya u koo maa yenì ko. Ya wãawa saa mè baawere u kĩ gbere bùri yì yu n bɔɔrum nen di.

10- A nim mè a dāarasia mi swẽeyɔ, mèn gari sa kua 6se sɔɔ

11- A gbere bùri yì yu yara mi, yìn gari sa kua 9se sɔɔ, burinɔ ka kpɪi tè ta yara, tèn gari sa kua 6se sɔɔ, kpaɔ burina ka nim mè a swẽe doowɔ, mèn gari sa kua 10se sɔɔ.

12- Ma gbere bùri yì yu ye, a kpiru dukeeyo kpaɔ deri tu gbisi gea. Dobin sòru ta yarawa mi, kaa kpĩ a tumbu sɔ̃kaa.

Dĩa nì nu dam kere damba 3se : WÀAKANU

Ba yẽ mè nu sãawa dĩa nì nu ra tɔnu dam sosie. Gberena ba ra ka nì ko. Niki temɔ bwesenu kpuro nu ra nì diwa: Baatɔmbu, Bokobu, Marebu ka Gandogibu. Ma bibu ba di ba kpa, ba ra nì di kpam. Nin kobun swɛɛ wee:

1- A n gberenu mɔ

2- A nì tea nɔn yiru a ka disinu wĩa

6- A gbere nì a suna a tea mi swẽɛyɔ

Dĩa nì nu dam keren kobun sariaba

5- A wure a tea a ka disinu wĩa kpuro

4- Yè a suna mi, a yè saro a ka sakosu wĩa

3- A nì nim yẽka piiko a sere suni

7- A b̀ru dukeeyo

8- A derio ǹ gbisi k̀baa yiru n
ka da ǹbaa tian t̀ebun saka,
m̀ gberenu nu kp̃aru nen di

9- Ma nu ye, a gum mineru
dukeeyo ka yarumasaru

Dĩa nì nu dam kere damba 4se : KÌRA BÀKURU

Ta sãawa Bokobun dĩa deema. Swiia ba ra ka tẽ ko. Ta ra dewa bibu bũ kpãaru dora. Bà n sikanan wòru m̀, tera ba ra sɔbu swẽẽyẽ.
Mè ba ra ka yè ko wee :

1- A swii kpiki kasu

2- A yì tea a ka disinu wĩa

6- A swẽẽyɔ ka bàru wekeru

Dĩa nì nu dam kere kobun sariaba

3- A yì suni a sakosu wĩa

4- A yì kewe s̄̄ s̄̄ ñ ka ko n̄ni
kaminu t̄na ñ kun m̄e wuna teeru

5- A buu gbebu te s̄̄
yarumasanun
wurusu ka b̀ru dukeeyo

7- A gum mineru swẽeyɔ
n̄ kun me gum m̄e a k̄i

8- A dukeeyo gum
me sɔɔ a ka sɔme,
m̄e sa yen gari kua ɔse sɔɔ

9- A n ȳsumɔ ȳu ka ye kpuro.
Kira b̄akuru ta yewa mi, a t̄ombu
k̄ẽeyɔ ka gum mineru ka yarumasanu.

Dĩa nì nu dam kere damba 5se : KÌRA BÀKURU

Ba ra tè kowa ka swii adama woo sumuwa ta ra ka ye. Baatõmbu ka Marebu, bera ba ra tè ko. Ba yẽ mε ta ra bibu seebu dorewa. Mε ba ra ka tè ko wee :

1. A swii kasu

2. A swii gɔsi a kɔ̀sùnu wĩa

6. A nim dāarasia

Dĩa nì nu dam keren kobun sariaba

3. A swii tea a disinu yari

5. Yi a sùra mi a yi tea a disinu wĩa

4. A swii sùra

7. A ka sɔnɛ da a nim
yẽka nwa yù ko nde dibu

8. A bàkurun wurusu
kasu a tea

9. Bà n nama a bùa
a wukirii a kpame

10. Yè ya mwenya mi, a yè
kpee yānu duke nde t̃ɛɛ
yarumasanu ka b̃oru

11. A yè mundi a duke
bàkurun wurusu sɔɔ

12. A koowo me woowa ta koo ka ye,
wàato a dāabunu teria wekerun temo
kpaa nim duke piiko. A saaki wukirii
me woo ga ñ ka kurɔ.

13. A bàkurun wuru sù su kíraru
mo mi tɛerio wekeru soɔ dāa yen wɔllɔ

14. A derio ñ ko nde nɔni kaminu
yenda nɔɔbu ñ kun me tenan
saka. Kira bàkuru ta yewa mi,
a yarumasanu ka yẽku ka gum
mineru dukeeyo a ka tɔmbu wẽ.

**Deemaan dĩa nì nu dam keren
kobun sariaba
Bɔnikpaaran tem kãa bɔnu sɔɔ**

Dĩa nì nu dam kere damba 1: KPANKPANNU

Ta sãawa Baatɔmbun deemaan gãanu. Ba ra tè kowa ka dobi. Yen dabiru ba ra tè nɔwa ka naan bom bekum, ka tim à n màa kī ka dòm buuru. Yarusuma tia ɔɔ, ba ra tè bibu kē nɔn dabiru. MÈ ba ra ka tè ko wee:

1. A n dobi mɔ

2. A yì tea nɔn yiru a ka kpènu ka disi nì nu tie wĩa.

6. A yin dii bi burio ka nim

Dĩa nì nu dam keren kobun sariaba

3. A yì suni a buuru wĩa. À n sunimɔ a n nim yēkamɔ yù ka dwiyya

5. A wukirio sere yam mù ka sãra, wàato kɔbaa wɔkura yirun tɛɛbun saka

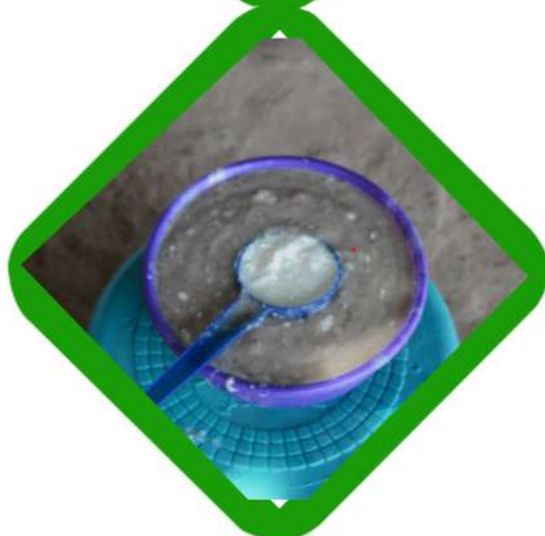

4. A yì dukeeyo gbɛ̃ru ɔɔ kpaa nim yēka mù turi

7. A nim swēeyo wekeru ɔɔ
kpaa yi a bura mi wisi ɔɔ

8. A de yù ye nɔni kaminu
wɔkura nɔɔbu n ka da
wata, ya wāawa mē yen
kpāaru ta nen di.

Dĩa nì nu dam kere damba 2se : WÀAKANU

Wàakanu nu sãawa dĩa nì nu sãa nde Baatɔmbun mɔri deema. Gberenu ka swiia ba ra mennɛ. Nu ra deri bibu bù kpãaru dora. Nu ra tɔnu dam sosiye. Mè ba ra ka wàakanu ko wee :

1. A gberenu ka swii kasu

2. A gberenu ka swii gɔsi

6. A nì nu bɔɔru teyo à n gɔsibu kpa

Dĩa nì nu dam keren kobun sariaba

3. A gberenu suni nu n bɔɔru bɔɔru, a n nim wisimɔ nin sunibu sɔɔ

4. A dāarasio kpaa sãanu ka kpiru wunana

5. A gbere bimbi gɔsio yì yu bɔɔru ka yì yu n bɔɔru

7. Nì nu ɓɓru, à n nì tea,
a nì wisio wekeru ɓɓ kpaaw swẽ

8. A derio nù gbisi kɓbaa
ita n ka da kɓbaa nɓɓun
tɛɓun saka

9. A nì yiiyo nù yemia
nwa nu n kun maninamɔ

10. A swii gɔsio kpaaw tea

11. A gbere nì nu gbisa
mi burinɔ ka swii

12. A ye kpuro dukeeyo
wekeru ɓɓ a swẽ

13. A kama dukeeyo piiko gbisiru tu ka s̄aya kpa
deri n̄ gbisi k̄bu tia n ka da k̄baa yirun t̄ebu, ya w̄awa
m̄ gberenu nu kp̄aru nen di

14. N̄ n ye a yarumasanu ka gum
min̄ru dukeeyo s̄

Dĩa nì nu dam kere damba 3se : BURUNSU

Dobiya ba ra ka burunsu ko. Ya sāawa bù dii bì sa deemaã̃ỹosu ka kpee nim (àmìò). Baatombun dīana. Nu ra bibu dam kē. Mè ba ra ka yè ko wee:

1. A dobi kasu

2. A dobi gɔsi kpaɔ tea

6. A gbere ni teyo a sisi wīa

Dĩa nì nu dam keren kobun sariaba

3. A dobi yi suniɔ yu n nɔni ɔɔru, a n nim dukeemɔ piiko piiko

5. A wure a suni nɔni yāki kpaɔ sara yande nɔn ita ñ ka da nɔn ɔɔru a ka sòm wa wunɔbuku wene kpa sisi yu n sāa wunɔbuku yendu

4. Dobi yì a suna mi, a yì keewo gbēē tē ta dēere ɔɔ nɔni kaminu wɔkuru ñ ka da tena

7. A kpee yānu suniɔ
(ayo, sēmsembu, yěku)

8. A burunsun wurusu
kasuo a tea kpaa yike

9. A dobi yì a suna mi burinɔ
ka burunsun wuru sì ba yikua

10. A kpee yānu dukeeyo ɔɔ
nìn ɔɔru ba kua damba
7se ɔɔ. Yen biru yè a suna,
mè a yè gerua damba 5se ɔɔ,
a yen piiko muro a nim duke piiko

11. A ye kpuro derio yù
gbisi n̄ni kaminu w̄kura n̄n̄bu

12. A dobin sòm sosio s̄s̄
nwa dibu bù kp̄ēya

13. A dibu b̄nu koowo ka
yarumasanu ka ȳku ka gum min̄eru

Dĩa nì nu dam kere damba 4se: WÀAKANU KA SWII

Wàakanu ka swii nu sãawa Marebun dĩa nì ba deema. Gberenu ka swiia ba ra ka yè ko. Ba yẽ mè ya sãawa dĩa nì nu ra bibu dam sosiye. Yen sɔna ba ra nì bibu kẽ bù ka kɔre yè ya bè kɔmiε yem sɔɔ. Mare kurɔbu ba ra ben durɔbu yè swẽeyewa bà n kɔsɔru da. Mè ba ra ka yè swẽ ye wee:

1. A gberenu ka swii kasuo

2. A gberenu ka swii gɔsio

6. A bakanu teyo à n gɔsibu kpa

Dĩa nì nu dam kere kobun sariaba

3. A gberenu sunio ka nim piiko

5. A gberenu bakanu ka yãki gɔsio

4. A ye kpuro sɔwo a ka sisi ka gberenu wunana

7. A bakanu swĩeyo wekeru sɔɔ,
kɔbaa ita n ka da kɔbaa nɔɔbun tɛɛbu,
MÈ ya kpāaru nen diya

8. A swii teyo kpaɔ gɔsi

9. A swii yì a tea mi wisio
weke tɛ ta dɛere sɔɔ

10. A swii yì a swĩɛ sɔɔ kama
dukeeyo piiko yebu bu ka sãaya

11. A gberenu dukeeyo swii yì a
swĩɛ sɔɔ kpaɔ ye kpuro deri yù
gbisi kɔbu tian saka

12. a tɔmbu bɔnu kuo ka yarumasanu
ka yẽku ka gum mineru

Dĩa nì nu dam kere damba 5se : SÀMMU

Ya sãawa Marebun dĩa nì ba deema. Ba ra yè kowa ka dobi. Ba ra yè bibu swẽeyewa bà n keu diru wuma. Bà n kpee sɔɔ yoruyara duke, ya ra bibun yem sosiwa. Mè ba ra ka yè ko wee:

1. A dobi kasuo

2. A dobi gɔsio kpa
nim duke a ka disinu wĩa

6. A saro a ka sòm
ka sisi wunana

Dĩa nì nu dam keren kobun sariaba

3. A dobi sunis a
ka sisi wĩa

4. A ye kpuro saro à n
suna a kpa a ka sisi wĩa

5. A wure a suni a
ka som wa ka sisi

7. Yè ya yara, a yè
teyo nɔn yiru

8. A yè ba sokumɔ sinnin
wurusu teyo kpa
sì kpě nim sɔɔ

9. A yoruyaran wurusu teyo
a swě ka weke tɛ ta dɛere

10. Saa gīan di a yoruyaran
wuru sī a swē sɔɔ sinnin
wurusu dukeeyo

11. Yà n gbisa a dobi dukeeyo
sɔɔ a n yĩsumɔ sere
yù ka sinum ko.

12. A kpee yānu dukeeyo nì a kī
(yēku, bòru, yarumasanu)

13. A sòm dukeeyo a n
yĩsumɔ sere bù ka taaya

14. A tɔmbu bɔnu kuo ka
yarumasanu ka naan gum

Wii goberu

Kaso s̀i k̀ẁk̀un keu bii bukurobun keu diru ka ben b̀ru gabobu wuugibu ka tem tukumgibu ba kua swɛɛ dabiru s̀k̀ Niki ka B̀nikpaaran tem k̄a b̀nuba s̀k̀, su dera ba kp̄a ba d̄a bwese bweseka tireru duke. D̄a ni nu s̄awa deemaaginu ma nu dam m̀ w̄asinaa ka yarumani, dim ka wuugibun wuswaa daabun swaa s̀k̀.

D̄a ǹn kobun sariabara sa tireru duke, ma sa gura tokereke ȳisan tire t̀ s̀k̀, ba koo nin wuswaa daabun s̀k̀ru kowa. Ya koo deri su ka t̀n kur̀bun ȳɛ guru s̀mburu ko ka b̀ ba w̄a wuu s̀k̀ ka s̀m ȳa ǹ nu w̄a turuku.

Swɛɛ yini, t̀n kur̀bu ba koo ỳ sw̄i ka ben yigberun t̀mbu. Ya koo deri d̄anun kobu b̀ dam ko m̀ baawere u koo ka wa. Ya koo ka t̀mbu naawa kpa nin d̀rabu bu n kun s̄sie ỳbur̀. Kaa deema bibun d̄a dibu bu wuswaa da. Yen biru kaa deema b̀rukpa kur̀bun tii m̀ru ta dam kua.

© Project NaviNut “Enhancing women’s agency in navigating changing food environments to improve child nutrition in African drylands”
(Sept 2021 – Oct 2023)

NaviNut